

Veřejný ochránce práv
OMBUDSMAN

Zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc

Delfínek při Dětském domově Trnová

Zpráva z návštěvy zařízení

Adresa zařízení:	Trnová 200, 330 13 Trnová u Plzně
Zřizovatel:	Plzeňský kraj
Ředitel:	Mgr. Helena Tichá
Typ zařízení:	zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc
Kapacita:	20
Datum návštěvy:	3. – 4. května 2016
Datum vydání zprávy:	9. září 2016
Návštěvu provedli:	Mgr. Katarína Haukvitzová, Mgr. Ladislav Tomeček, Mgr. Barbora Jechová, Mgr. Petr Zmuda

Obsah

Úvodní informace	4
A. Systematická návštěva a její cíl	4
B. Zpráva z návštěvy a vyjádření zařízení	5
C. Navržená opatření k nápravě	5
D. Pojetí zprávy ze zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc	6
E. Právní úprava zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc	7
F. Informace o zařízení	7
G. Průběh návštěvy	8
H. Seznam použitých skratek	8
Umístění ve ZDVOP	9
1. Právní tituly	9
2. Dlouhodobé umístění dětí	11
3. Zastupování dítěte v běžných záležitostech	12
Pobyt dítěte v zařízení	14
4. Příjem dítěte	14
5. Pobyt dětí mimo zařízení	14
6. Telefonický kontakt	16
7. Ošacení	17
8. Trávení volného času	18
Pomoc dítěti a rodině	20
9. Multidisciplinární spolupráce	20
10. Spolupráce ZDVOP s OSPOD	22
11. Pomoc rodině	23
Prostředí	27
12. Ubytování	27
13. Kuchyň	29
Personál	30
14. Genderový poměr	30

Závěr	31
Přehled opatření k nápravě	32

Úvodní informace

A. Systematická návštěva a její cíl

Na základě ustanovení § 1 odst. 3 a 4 zákona č. 349/1999 Sb., o veřejném ochránci práv, ve znění pozdějších předpisů, provádím systematické návštěvy míst (zařízení), v nichž se nacházejí, nebo mohou nacházet osoby omezené na svobodě. Důvodem omezení na svobodě je rozhodnutí orgánu veřejné moci, nebo závislost osoby na poskytované péči. Zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc představují zařízení ve smyslu § 1 odst. 4 písm. c) zákona o veřejném ochránci práv.

Cílem systematických návštěv je posílit ochranu osob omezených na svobodě před všemi formami tzv. špatného zacházení. Špatným zacházením se rozumí jednání, které nerespektuje lidskou důstojnost a dosahuje určitého stupně závažnosti (samo o sobě, nebo při kumulativním účinku jednotlivých zásahů). V zařízeních sociálně-právní ochrany dětí může mít špatné zacházení například podobu nerespektování lidské důstojnosti, práva na soukromí, práva na rodinný život, posilování závislosti na poskytované péči, nerespektování sociální autonomie a práva na spoluúčast při rozhodování o vlastním životě.

Návštěvy probíhají zásadně neohlášeně a jejich provedením zpravidla pověřují pracovníky Kanceláře veřejného ochránce práv.¹ Pracovníky jsou právníci a experti z oblasti psychologie, speciální pedagogiky a sociální práce. Šetření spočívá v prohlídce zařízení, pozorování, rozhovorech s vedoucím, zaměstnanci a dětmi, studiu vnitřních předpisů zařízení a dokumentace.²

Systematické návštěvy nenahrazují kontrolu podle jiných právních předpisů. Tvoří nadstavbový mechanismus ochrany práv osob závislých na péči (či jinak omezených na svobodě). Jsou zaměřeny na dodržování základních lidských práv a svobod, nejen na dodržování zákonných nároků dětí. Jejich charakter (monitoring) je preventivní, s cílem působit do budoucna, a pokud možno i vůči nenavštíveným zařízením.

Z každé systematické návštěvy pořizují zprávu určenou navštívenému zařízení, jež slouží k dialogu se zařízením. Po provedení série souvisejících návštěv vydávám tzv. souhrnnou zprávu. Tu také zveřejňuji a doručuji příslušným orgánům veřejné moci. V souhrnné zprávě bez vazby na konkrétní navštívené zařízení shrnuji svá zjištění a doporučená opatření k nápravě, navrhuji systémová doporučení, případně formuluji standard dobrého zacházení. Cílem také je, aby zpráva byla k dispozici nenavštíveným zařízením jako vodítko k odstranění nebo prevenci špatného zacházení. Dosud zveřejněné souhrnné zprávy a další

1 v souladu s § 25 odst. 6 zákona o veřejném ochránci práv

2 v souladu s § 21 ve spojení s § 15 zákona o veřejném ochránci práv

dokumenty související s ochranou osob omezených na svobodě jsou dostupné na <http://www.ochrance.cz/ochrana-osob-omezenych-na-svobode/>.

B. Zpráva z návštěvy a vyjádření zařízení³

Po návštěvě zařízení vypracuji zprávu o svých zjištěních. Součástí zprávy mohou být návrhy opatření k nápravě. Zprávu zašlu zařízení a vyzvu je, aby se k mým zjištěním a navrženým opatřením vyjádřilo. K vyjádření stanovím lhůtu. Případně o vyjádření požádám i zřizovatele zařízení, nebo příslušné úřady.

Ve zprávě předkládám svá zjištění, hodnocení, komentáře a návrhy opatření k nápravě. Kde je to možné, navrhuji k opatření také termín realizace. Zařízení vyzývám a povzbuzuji k otevřenému a odůvodněnému vyjádření, které se může týkat jak učiněných zjištění, tak opatření nebo termínů pro jejich naplnění. Jsem připravena zabývat se předloženými argumenty.

Shledám-li vyjádření zařízení nebo dalších oslovených orgánů dostatečným, vyrozumím je o tom. Mohu si rovněž vyžádat doplňující vyjádření. Rozhodující je pak vysvětlení zjištěných pochybení, doložení navržených opatření k nápravě či hodnověrný příslib jejich realizace.

Neshledám-li vyjádření zařízení nebo dalších oslovených orgánů dostatečným, vyrozumím nadřízený úřad (případně vládu, není-li nadřízeného úřadu), případně informuji veřejnost.⁴

Rovněž mohu přijet na kontrolní návštěvu.

Po ukončení vzájemné komunikace zprávu z návštěvy zařízení včetně obdrženého vyjádření anonymizuji (vyjma jména osob pověřených vedením zařízení) a zveřejňuji na svých internetových stránkách v sekci <http://www.ochrance.cz/ochrana-osob-omezenych-na-svobode/>.⁵

C. Navržená opatření k nápravě

Navržená opatření k nápravě jsou zpravidla různá svou naléhavostí, náročností a dobou potřebnou k provedení. Při jejich formulaci navrhuji také termín realizace, přičemž očekávám, že zařízení jej buď respektuje, anebo odůvodněně navrhne jiný termín.

Opatření dělím na bezodkladná, s delší lhůtou a průběžná, a pro snazší orientaci poskytuji v závěru zprávy jejich přehled.

- **Bezodkladná opatření** je třeba provést zpravidla do 7 dnů od obdržení zprávy. Je-li jejich realizace náročná, je třeba je provést v nejkratší možné době. Za bezodkladná

3 Vysvětluji postup, který plyne z § 21a odst. 3 a 4 zákona o veřejném ochránci práv.

4 Tzv. sankční opatření, u kterých se postupuje obdobně podle § 20 odst. 2 zákona o veřejném ochránci práv.

5 v souladu s § 23 odst. 2 zákona o veřejném ochránci práv

pokládám opatření, která považuji za naléhavá a přiřkládám jim velkou důležitost, anebo která považuji za objektivně snadno realizovatelná. Očekávám, že zařízení ve vyjádření ke zprávě (1) sdělí, že navržené opatření realizovalo, nebo (2) sdělí, v jakém konkrétním termínu navržené opatření realizuje, nebo (3) navrhne jeho alternativu s konkrétním termínem naplnění.

- **Opatření s delší lhůtou** je třeba provést ve stanovené lhůtě, zpravidla do jednoho, tří, šesti měsíců, jednoho roku. Na realizaci opatření trvám, ale uznávám, že si vyžádá delší čas. Očekávám, že zařízení ve vyjádření ke zprávě (1) sdělí, že opatření realizuje v navržené lhůtě, nebo (2) sdělí, v jakém jiném konkrétním termínu opatření realizuje, nebo (3) navrhne jeho alternativu s konkrétním termínem naplnění.
- **Opatření s průběžným plněním** formuluji tam, kde je třeba zavést do praxe určitý pracovní postup nebo styl práce, nebo naopak něčeho se napříště zdržet. Očekávám, že se tak stane bezodkladně a bude se dbát na uplatňování do budoucna. Očekávám, že zařízení ve vyjádření ke zprávě (1) sdělí, že opatření bylo realizováno a jak, nebo (2) kdy a jak se tak stane, nebo (3) navrhne jeho alternativu.

D. Pojetí zprávy ze zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc

Zpráva z provedené návštěvy má sloužit jako podklad pro další konstruktivní dialog s navštíveným zařízením. Primárním účelem však je, v souladu se zákonem, prevence špatného zacházení, čemuž odpovídá také zaměření a způsob vedení návštěvy. Těžištěm zprávy tedy musí být popis učiněných zjištění a související hodnocení v bodech, které jsou kritické z hlediska rizika špatného zacházení. Nepřísluší mi hodnotit zařízení jako celek, a zpráva tedy nepodává komplexní hodnocení zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc, ani nepopisuje praxi zařízení, která odpovídá dobrým standardům zacházení. Proto se může činnost zařízení jevit celkově negativně, což zpravidla neodpovídá realitě. Prosím proto jak monitorované zařízení, tak ostatní čtenáře, aby zprávu četli s tímto vědomím a nepovažovali mé závěry za nedocnění náročné práce zařízení.

Zpráva rovněž nenahrazuje studijní text. Ve snaze o přesvědčivost hodnocení však místy odkazují na právní předpisy, případně odbornou literaturu a standardy, které považují za významné a vhodné k použití. Mým úkolem je především formulovat cíle, jichž má být dosaženo k prevenci špatného zacházení, a navrhnout opatření k nápravě. Konkrétní způsob jejich naplnění je odpovědností zařízení.

Věřím, že navštívené zařízení zprávu maximálně využije pro svůj růst a zajištění naplnění základních práv a svobod umístěných dětí a kvality poskytované sociálně-právní ochrany.

E. Právní úprava zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc

Základní lidská práva a svobody dětí umístěných v zařízeních pro děti vyžadující okamžitou pomoc jsou garantovány v Listině základních práv a svobod a také v řadě mezinárodních úmluv, které jsou pro Českou republiku právně závazné a mají aplikační přednost před zákonem. Jde například o Úmluvu o ochraně lidských práv a základních svobod⁶ a Úmluvu o právech dítěte.⁷

Základní zákonný rámec upravující práva a povinnosti dětí a zařízení představují následující předpisy:

- zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů,
- zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník,
- zákon č. 372/2011 Sb., o zdravotních službách a podmínkách jejich poskytování, ve znění pozdějších předpisů,
- vyhláška č. 473/2012 Sb., o provedení některých ustanovení zákona o sociálně-právní ochraně dětí.

F. Informace o zařízení

Dětský domov Trnová je příspěvkovou organizací Plzeňského kraje. Je zařízením pro děti vyžadující okamžitou pomoc ve smyslu § 39 odst. 1 písm. c) zákona o sociálně-právní ochraně dětí. Současně je školským zařízením dětský domov ve smyslu § 2 odst. 1 písm. b) zákona č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů, ve znění pozdějších předpisů.

Ředitelka Dětského domova Trnová je ředitelkou jak zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc, tak i ředitelkou školského zařízení. Návštěva se týkala výhradně zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc. Když v této zprávě zmiňuji zařízení, myslím tím zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc.

V zařízení pracuje jedna sociální pracovnice v pracovním poměru v rozsahu úvazku 1,0. Externí psycholog navštěvuje zařízení jednou za 14 dnů, případně je k dispozici dle potřeby. Výchovnou péči zajišťuje 11 pracovníků.

Deklarovaná kapacita zařízení je 20 lůžek. Během návštěvy bylo v zařízení umístěno 18 dětí.

⁶ sdělení federálního ministerstva zahraničních věcí č. 209/1992 Sb., o sjednání Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod, ve znění pozdějších protokolů

⁷ sdělení federálního ministerstva zahraničních věcí č. 104/1991 Sb., o Úmluvě o právech dítěte, ve znění sdělení č. 41/2010 Sb. m. s.

V kazuistikách jednotlivých dětí používám s ohledem na ochranu osobních údajů pouze začáteční písmena jména a příjmení dítěte. Zařízení mimo rámec této zprávy sdělím, o které konkrétní dítě se v jednotlivých kazuistikách jedná.

G. Průběh návštěvy

Návštěva proběhla ve dnech 3. a 4. května 2016 bez předchozího ohlášení. Ředitelka zařízení o ní byla informována při jejím zahájení.

Návštěvu provedli právníci Kanceláře veřejného ochránce práv (dále jen Kancelář) Mgr. Katarína Haukvitzová, Mgr. Barbora Jechová (roz. Němcová), Mgr. Ladislav Tomeček a etoped Mgr. Petr Zmuda.

H. Seznam použitých skratek

- ZDVOP – zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc
- OSPOD – orgán sociálně-právní ochrany dětí dle zákona o sociálně-právní ochraně dětí
- DD – Dětský domov Trnová
- ZŠ/MŠ – Základní škola Trnová/Mateřská škola Trnová
- IPOD – individuální plán ochrany dítěte
- IPD – Individuální plán dítěte umístěného ve ZDVOP vytvořený zařízením
- Pracovnice v přímé péči - tety

Umístění ve ZDVOP

1. Právní tituly

1.1 Pobyt dítěte bez právního titulu

V době návštěvy sourozenci A. a B. byli svěřeni do péče zařízení předběžným opatřením⁸, které trvalo do 2. 5. 2016⁹. V době návštěvy sourozenci A. a B. byli v zařízení bez právního titulu. Sociální pracovníce o této skutečnosti věděla a aktivně ji s OSPOD řešila, nic to ale nemění na tom, že pobyt sourozenců v zařízení byl nezákonný.

Opatření:

- 1) důkladně ověřovat právní titul pro umístění každého dítěte (průběžně),**
- 2) v případě, že hrozí absence právního titulu pro umístění dítěte v zařízení (např. z důvodu, že soud ještě nerozhodl o prodloužení předběžného opatření, nebo rozhodnutí nenabylo právní moci), řešit s předstihem situaci s příslušným orgánem sociálně-právní ochrany dětí, případně soudem (např. formou podnětu k soudu, aby rozhodnutí vydal) nebo s rodiči dítěte (uzavření dohody), v opačném případě předat bezodkladně dítě rodičům (průběžně).**

1.2 Žádost zákonného zástupce

V době návštěvy nebylo v zařízení umístěno žádné dítě na základě žádosti zákonného zástupce, tedy dohody mezi zařízením a zákonným zástupcem (dále jen „dohoda“)¹⁰. Povinné náležitosti dohody upravuje zákon¹¹. Jelikož se jedná o soukromoprávní smluvní vztah, konečná podoba dohody je výsledkem vzájemného konsensu smluvních stran. Na základě studia vzoru dohody, která je zveřejněná i na internetových stránkách zařízení, upozorňuji níže na některé nesrovnalosti, které vzor obsahuje.

Nesrovnalosti ve vzoru dohody:

- Rodné číslo dítěte není ze zákona povinným údajem k označení dítěte. Jedná se o osobní údaj vyžadovaný nad rámec zákona.

8 předběžné opatření vydané Okresním soudem v X. č. j. 13 Nc 110/2015-19 ze dne 2. 10. 2015

9 Předběžné opatření bylo prodlouženo do 2. 5. 2016 usnesením Okresního soudu v X. č. j. 13 P 175/2015-65 ze dne 29. 3. 2016.

10 § 42 odst. 8. zákona o sociálně-právní ochraně dětí

11 § 42 odst. 8 zákona o sociálně-právní ochraně dětí

- Číslo občanského průkazu rodiče není ze zákona povinným údajem k označení stran. Není zřejmý důvod, pro který je tento údaj požadován.
- Článek II. dohody obsahuje poučení rodiče, že bere na vědomí důsledky nezájmu o své dítě, zejména, že dítě může být osvojeno bez jeho souhlasu a účasti v osvojovacím řízení, jestliže rodič zjevně nemá o dítě zájem. Domnívám se, že toto ustanovení v dohodě nemá své opodstatnění, vůči rodičům dítěte působí výhružně. Posouzení trvalého nezájmu dítěte je výlučnou věcí soudu a je řešeno v samostatném řízení.
- V dohodě musí být ze zákona uveden způsob a výše úhrady příspěvku za pobyt dítěte v zařízení (dále jen „příspěvek“) s tím, že jeho maximální výše je zákonem omezená. Způsob a výše úhrady příspěvku je tak výsledkem dohody stran, vyjma jeho maximální výše. Ujednání o způsobu a výši úhrady příspěvku jsou ve vzoru dohody formulovány nejednoznačně a ukládají rodičům povinnosti, které ze zákona nemají.
 - a) Povinnost hradit příspěvek rodičům plyne z ustanovení § 42 odst. 8 zákona o sociálně-právní ochraně dětí, nikoliv jak odkazuje dohoda na ustanovení § 42b až 42 cit. zákona.
 - b) Dohoda odkazuje na Směrnici č. 8/2013 účinnou od 1. 1. 2013, která ale není součástí dohody. Směrnice není rozhodná pro vznik povinnosti rodičů hradit příspěvek. Rozhodnou skutečností je zákon a následně dohoda. Znění směrnice je dále odlišné od úpravy obsažené ve vzoru dohody. Vzniká tak vnitřní nesoulad mezi dohodou a směrnicí.
 - c) Dohoda má jasně stanovit způsob a výši příspěvku za pobyt dítěte, tj. přesnou částku a způsob, jak má být hrazena. Následně pak uvést podmínky, za kterých je možné snížení stanovené částky.
 - d) V případě dohody rodiče nemají povinnost dokládat výši příjmů dle ustanovení § 42b odst. 1 zákona o sociálně-právní ochraně dětí. Dohoda může pouze umožňovat poměrné snížení příspěvku za předpokladu, že rodič doloží výši jeho příjmů. Současně by měla dohoda stanovit povinnosti pro rodiče, související se sníženou výškou příspěvku, tj. pravidelné dokládání výše příjmu, oznamovací povinnost v případě změny výše příjmu apod.

Opatření:

- 3) uvést vzor dohody do souladu se zákonem (bezodkladně).**

2. Dlouhodobé umístění dětí

2.1 Délka pobytu

Ze studia spisové dokumentace a rozhovoru se sociální pracovníci vyplynulo, že pobyt 10 z 18 dětí byl v době návštěvy kratší než 6 měsíců. V době návštěvy nepobývalo žádné dítě v zařízení na základě žádosti zákonného zástupce.

Dítě K. bylo v zařízení od 23. 8. 2013 na základě rozhodnutí soudu. Doba pobytu v zařízení byla soudem opakovaně nestandardně prodlužována a v době návštěvy dítě bylo v zařízení již téměř 3 roky¹².

Sourozenci H., M. a L. byli v zařízení od 19. 2. 2015 nejdříve na základě žádosti OSPOD se souhlasem rodiče, a následně na základě předběžného opatření. Doba pobytu v zařízení byla v době návštěvy již téměř 1,5 roku¹³.

Sourozenci C. a D. byli v zařízení umístěni od 1. 1. 2013 na základě soudního rozhodnutí. Sourozenci byli v době návštěvy v zařízení více než 3 roky¹⁴.

12

- Dítě K. bylo umístěno dne 23. 8. 2013 do zařízení na základě předběžného opatření Okresního soudu Y. č. j. 40 Nc 1507/2013-30 ze dne 23. 8. 2013, současně soud zahájil řízení o nařízení ústavní výchovy či svěřeni dítěte do ZDVOP.
- V rámci řízení o nařízení ústavní výchovy či svěřeni dítěte do ZDVOP dne 19. 12. 2013 Okresní soud Y. vydal rozsudek č. j. 40 Nc 1507/2013-88, kterým svěřil dítě do péče zařízení, a to na dobu 6 měsíců od vyhlášení rozsudku. Soud se řídil právní úpravou ustanovení § 46 odst. 1 zákona č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů.
- Předběžné opatření Okresního soudu Y. č. j. 40 Nc 1507/2013-30 ze dne 23. 8. 2013 trvalo vždy po dobu 1 měsíce a soud je opakovaně prodlužoval, až do doby právní moci rozsudku Okresního soudu Y. č. j. 40 Nc 1507/2013-88 ze dne 19. 12. 2013, který nabyl právní moci dne 18. 2. 2014. Platnost rozsudku vypršela dne 19. 6. 2014.
- Dne 10. 7. 2014 vydal Okresní soud Y. rozsudek ve věci nařízení ústavní výchovy a o svěřeni dítěte do zařízení č. j. 99 P 11/2014-149. Dítě soud svěřil do péče zařízení na základě ustanovení § 972 odst. 2 občanského zákoníku na dobu 6 měsíců ode dne vyhlášení rozsudku. Stanovená 6měsíční doba uplynula dne 10. 1. 2015.
- Dne 8. 1. 2015 vydal Okresní soud Y. předběžné opatření č. j. 99 P 11/2014-202, kterým předal dítě do péče zařízení, a to na základě ustanovení § 102 odst. 1 zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších právních předpisů, bez omezení lhůtou pro trvání předběžného opatření. Předběžné opatření bylo v době návštěvy právním titulem pro umístění dítěte v zařízení.
- Současně probíhalo řízení o svěřeni do ústavní výchovy, které nebylo prozatím pravomocně skončeno.

13

- Děti H., M. a L. byly umístěny do zařízení na základě žádosti OSPOD se souhlasem rodiče ze dne 18. 2. 2015. Pobyt dětí v zařízení byl prodloužen žádostí ze dne 12. 8. 2015. Doba pobytu dětí na základě žádosti OSPOD se souhlasem rodiče trvala do 19. 2. 2016. Současně probíhalo řízení o nařízení ústavní výchovy.
- Okresní soud Y. dne 18. 2. 2016 vydal předběžné opatření č. j. 99 Nc 3611/2016-4, kterým svěřil dítě H. do péče zařízení. Předběžné opatření trvalo 1 měsíc a soud je opakovaně prodlužoval. V době návštěvy právním titulem pro umístění dítěte v zařízení.
- Okresní soud Y. dne 18. 2. 2016 vydal předběžné opatření č. j. 99 Nc 3612/2016-4, kterým děti M. a L. svěřil do péče zařízení. Předběžného opatření trvalo 1 měsíc a soud jej opakovaně prodlužoval. V době návštěvy bylo právním titulem pro umístění dítěte v zařízení.

Z pohledu zařízení mají všechny uvedené děti řádný titul pro umístění v zařízení. Zařízení nikterak nepřispívá k tomu, aby nedocházelo k cyklení právních titulů, a soud děti přemístil do vhodnějšího zařízení sloužícího k dlouhodobějším pobytům.

Pozitivně hodnotím snahu zařízení o umístování co největšího počtu dětí do náhradní rodinné péče. V této oblasti je zařízení v rámci možností úspěšné. Současně vím, že zařízení nemá procesní prostředky, jak ovlivnit rozhodovací praxi soudu a postup OSPOD.

Nemohu však opomenout, že ZDVOP je zařízením určeným ke krátkodobým pobytům, poskytujícím krizovou okamžitou pomoc. ZDVOP nemá plnit funkci zařízení ústavní výchovy, pokud se nepodaří dítě umístit do náhradní rodinné péče¹⁵. Zařízení může na soud apelovat prostřednictvím OSPOD, aby pro dítě zvolil vhodnější zařízení; což zařízení, jak vyplynulo ze spisové dokumentace, i dělá. Zařízení ale nad rámec spolupráce s OSPOD může dát příslušnému soudu podnět ke zrušení umístění dítěte v zařízení, pokud pominuly důvody pro jeho další pobyt v zařízení dle ustanovení § 42a odst. 3 písm. b) bod 3 zákona o sociálně-právní ochraně dětí.

Opatření:

- 4) vyhodnocovat (ve spolupráci s OSPOD), zda trvají důvody pro umístění dítěte ve ZDVOP; v případě že důvody pominuly, podat podnět k příslušnému soudu na zrušení umístění dítěte ve ZDVOP dle ustanovení § 42a odst. 3 písm. b) bod 3 zákona o sociálně právní ochraně dětí (průběžně).**

3. Zastupování dítěte v běžných záležitostech

3.1 Zastupování dítěte při odkladu školní docházky a při přijetí do Základní školy/Mateřské školy Trnová

Ředitelka zařízení je dle ustanovení §42a odst. 3) bod 5 zákona o sociálně-právní ochraně dětí oprávněna zastoupit dítě v běžných záležitostech. Dle ustanovení § 877 odst. 2

14

- Předběžné opatření Okresního soudu v Z. ze dne 17. 7. 2012 svěřilo sourozence C. a H. do péče Dětského domova Trnová.

- Okresní soud v Z. sourozence rozsudkem ze dne 30. 10. 2012 svěřil do péče zařízení. Rozsudek nabyl právní moci dne 1. 1. 2013. Rozhodnutí vychází z ustanovení § 46 zákona č. 94/1963 Sb., o rodině. I přestože nová právní úprava umožňuje svěřit dítě do péče ZDVOP pouze na dobu 6 měsíců, je tento rozsudek platný a je řádným titulem pro umístění dětí v zařízení.

15 Důvodová zpráva č. 359/1999Dz k zákonu o sociálně-právní ochraně dětí označuje přímo ZDVOP jako typ azylového zařízení, kde bude možno zajistit pro dítě základní péči a ochránit dítě před možnou újmou, která mu hrozí.

občanský zákoník, se za významnou záležitost považuje mimo jiné i volba vzdělávání. Zákon nerozlišuje, zda se jedná o předškolní, základní nebo jiné vzdělávání.

Ze spisové dokumentace dětí E. a L. a H. vyplynulo, že jako zákonný zástupce v řízení o přijetí k předškolnímu vzdělání do Mateřské školy Trnová vystupuje ředitelka zařízení.

Ze spisové dokumentace dětí C. a H. vyplynulo, že jako zákonný zástupce v řízení o odkladu povinné školní docházky vystupuje ředitelka zařízení.

Ve spisové dokumentaci (sociální záznam ze dne 26. 2. 2015 a 3. 3. 2015) dítěte H. je poznámka od sociální pracovníce o tom, že kontaktovala ve věci zápisu dítěte k povinné školní docházce matku dítěte. Matka sdělila, že dítě zapsala do Základní školy v Y., která informaci o zápisu sociální pracovníci zařízení nepotvrdila. V záznamech následovala poznámka o realizaci zápisu do Základní školy Trnová a odkladu školní docházky ze strany zařízení.

Volba vzdělávání, včetně výběru mateřské školy, nepatří mezi běžné záležitosti a měl by být vždy obstarán souhlas rodiče. Zařízení má poskytnout v této záležitosti rodičům dítěte podporu a pomoc, avšak konečné rozhodnutí ponechat na nich.

Opatření:

- 5) ponechat volbu vzdělávání včetně výběru mateřské školy a základní školy na zákonných zástupcích dětí (průběžně),**
- 6) ukončit praxi zastupování dítěte v řízení o odkladu školní docházky a řízení o přijetí do mateřské/základní školy (bezodkladně).**

Pobyt dítěte v zařízení

4. Příjem dítěte

Z rozhovoru s ředitelkou a pracovníci v přímé péči zaměstnanci Kanceláře zjistili, že při příjmu do zařízení pracovníce dítě zcela svlékly a jeho oblečení obratem předaly zpátky rodiči (případně jiné osobě, která dítě přivede). Dítě následně využívalo erární ošacení zařízení. Důvodem pro tento postup byly zkušenosti zařízení se ztrátou oblečení dítěte a následné stížnosti rodičů. Často je oblečení dítěte rovněž ve špatném stavu.

Tuto praxi zařízení hodnotím jako nesprávnou. Odebrání dítěte rodičům je velký zásah do života dítěte. Dítě je hned při prvním kontaktu se zařízením zbavené oblečení, ke kterému může mít citový vztah (např. oblečení od mámy). Dítě má taktéž své preference a výběr oblečení je součástí projevu jeho osobnosti, tímto zásahem dochází k potlačování jeho individuality. Zařízení nemůže zasahovat do identity dítěte proto, že má potíže s uhlídáním jeho oblečení. Zařízení může oblečení např. označit jedinečnou značkou (např. na rubu límce) a musí dbát na to, aby dítě mělo k dispozici oblečení, které si přineslo.

Opatření:

- 7) ponechávat dítěti jeho vlastní oblečení (průběžně).**

5. Pobyt dětí mimo zařízení

5.1 Podmiňování pobytu dítěte mimo zařízení souhlasem OSPOD

Vnitřní řád zařízení v kapitole 5 „Návštěvy OSPOD za dětmi v ZDVOP. Stanovení podmínek pro pobyt dětí u rodičů nebo jiných fyzických osob“ stanoví:

Kapitola 5 písm. c): zařízení umožňuje pobyt dítěte u rodičů u dětí přijatých na základě žádosti OSPOD a na základě žádosti zákonných zástupců (dohody) *až na základě písemného předchozího souhlasu OSPOD s povolením návštěvy u rodičů.*

Kapitola 5 písm. b), ředitel může povolit dítěti, které je v zařízení umístěno na základě rozhodnutí soudu, pobyt u rodičů (případně třetích osob) po předchozím písemném souhlasu OSPOD. *Předchozí písemný souhlas vydává OSPOD pouze u dětí umístěných v ZDVOP rozhodnutím soudu, nikoliv u dětí umístěných v ZDVOP na základě jiných právních titulů.*

Vnitřní řád zařízení je v otázce udělování předchozího písemného souhlasu OSPOD v případě, že dítě je v zařízení na základě žádosti OSPOD a na základě žádosti zákonných zástupců (dohody) zjevně v rozporu. Podává rodičům děti matoucí informace, kdy není zřejmé, za jakých okolností je souhlas OSPOD s pobytem vyžadován.

Při povolování pobytu dítěte mimo zařízení se dle ustanovení § 42 odst. 7 písm. b) zákona o sociálně-právní ochraně dětí ve spojení s ustanovení § 30 cit. zákona dětí vyžaduje předchozí písemný souhlas OSPOD s žádostí o povolení pobytu pouze u dětí umístěných v ZDVOP na základě rozhodnutí soudu. U ostatních titulů pro umístění dítěte v ZDVOP nelze podmiňovat povolení pobytu dítěte mimo ZDVOP předchozím písemným souhlasem OSPOD.

Jak vyplynulo z rozhovoru se sociální pracovníci a studia spisové dokumentace dětí (sourozenci H., L. a M.), zařízení požaduje souhlas OSPOD při povolování pobytu dítěte mimo zařízení i v případech, kdy dítě není umístěno v ZDVOP na základě rozhodnutí soudu. Tento postup je odůvodněn snahou zařízení, aby dítě bylo předáno do bezpečného prostředí. Za správnou praxi zařízení považují, že ZDVOP ve spolupráci s OSPOD prověří prostředí, kam bude dítě předáno. Zařízení tak dostane cenné informace, se kterými může následně pracovat. Samotné povolení pobytu dítěte mimo zařízení, pokud je dítě umístěno v zařízení na základě žádosti OSPOD se souhlasem zákonného zástupce anebo na základě dohody s rodičem, však nemůže zařízení podmiňovat souhlasem OSPOD, protože postupuje v rozporu se zákonem.

Opatření:

- 8) u dítěte, které je v zařízení umístěno na základě žádosti OSPOD se souhlasem zákonného zástupce nebo dohody se zákonným zástupcem, nepodmiňovat povolení pobytu dítěte mimo zařízení souhlasem OSPOD (průběžně),**
- 9) vnitřní řád dát do souladu se zákonem, odstranit vnitřní nesrovnalosti (bezodkladně).**

5.2 Vydávání správního rozhodnutí v případě zamítnutí žádosti o povolení pobytu mimo zařízení

Dle ustanovení § 42a odst. 4 zákona o sociálně-právní ochraně dětí ředitel zařízení rozhoduje o právech a povinnostech v oblasti státní správy sociálně-právní ochrany, pokud jde o zamítnutí žádosti o povolení pobytu dítěte mimo zařízení. Nadřízeným správním orgánem ředitele zařízení je krajský úřad, ke kterému je možné podat odvolání proti rozhodnutí ředitele. O odvolání žadatele tak rozhoduje ve věci nestranný orgán. Tento postup je zcela namístě, aby nedocházelo ke svévolnému rozhodování ředitele zařízení o pobytu dítěte mimo zařízení, a byla chráněna jak práva dítěte, tak práva rodičů, případně jiných oprávněných osob.

Rozhodnutí ředitelky zařízení o zamítnutí žádosti o povolení pobytu dítěte mimo zařízení, je tak rozhodnutím dle zákona č. 500/2004 Sb., správní řád, ve znění dle pozdějších předpisů. Jako takové musí splňovat formální požadavky kladené na něho zákonem, jejichž součástí je řádné odůvodnění a poučení žadatele o možnosti podat proti rozhodnutí odvolání.

Ze spisové dokumentace dětí zaměstnanci Kanceláře zjistili:

Matka sourozenců E. a F. požádala o pobyt dětí mimo zařízení ve dnech 18. 12. 2015 – 3. 1. 2016. Ředitelka pobyt nepovolila, správní rozhodnutí nevydala. Matku pouze dopisem informovala, že s pobytem dětí mimo zařízení nesouhlasí.

Matka dítěte K. požádala o pobyt dítěte mimo zařízení, žádosti nebylo vyhověno, ale matka byla pouze telefonicky vyrozuměna sociální pracovnící.

Matka dítěte H. požádala o pobyt dítěte mimo zařízení, žádosti nebylo vyhověno, ale matka byla pouze telefonicky vyrozuměna sociální pracovnící.

Sociální pracovníce i ředitelka neformální vyřizování žádostí o povolení pobytu dítěte mimo zařízení potvrdily.

Zařízení dbá na zachování rodinných vazeb a pobyty dítěte u rodičů (nebo dalších příbuzných) podporuje. V případě zamítnutí žádosti o povolení pobytu dítěte mimo zařízení, je však nutné postupovat v souladu se zákonem a vydat o tom správní rozhodnutí.

Opatření:

- 10) vydávat v případě zamítnutí pobytu dítěte mimo zařízení správní rozhodnutí, a umožnit tak žadateli se proti zamítavému rozhodnutí odvolat (průběžně).**

6. Telefonický kontakt

6.1 Zákaz telefonického kontaktu

Na nástěnce zařízení visela informační cedulka, která sloužila pro pracovníce v přímé péči. Cedulka obsahovala seznam dětí, které nemají telefonovat s konkrétními osobami tam vyjmenovanými.

Ze studia spisové dokumentace sourozenců F. a E. a rozhovoru se sociální pracovnící vyplynulo, že děti měly zakázáno telefonovat s matkou, protože je rozhovor s matkou emočně rozrušil a po ukončení telefonátu plakaly. Děti neměly soudem omezen kontakt s matkou. Matka dětí v prosinci roku 2015 volala 5x, v lednu roku 2016 6x, vždy se dotazovala na děti. Matka za dětmi jezdila na návštěvy, dokonce i se sourozenci, děti měla i na dovolené doma.

Ze studia spisové dokumentace sourozenců I. a J. (zpráva o pobytu dětí ze dne 1. 3. 2016) vyplynulo, že děti měly dočasně zakázáno telefonovat s matkou, protože je tento kontakt velice rozplakal. Děti neměly soudem omezen kontakt s matkou. Matka dle dokumentace volala do zařízení v lednu 2016 6x a v únoru 14x, vždy se ptala na děti. Děti navštěvovala. Návštěva matky probíhala dobře, sourozenci byli spokojeni.

Uvedená praxe byla zařízením uplatňována v případě, že pracovníce v přímé péči dospěly k názoru, že dítě bylo telefonáty rodičů nepřiměřeně zatěžováno. Rozhodly se, že dítě nebudou rodiči k telefonu předávat. O tom sociální pracovníce učinila záznam na nástěnku.

Dle sdělení sociální pracovníce byla praxe zařízení taková, že když dítě 3x u telefonátu od rodičů plakalo, příště mu ho k telefonu nedaly. Sociální pracovníce informuje OSPOD o daném omezení až při pravidelné návštěvě pracovníce OSPOD v zařízení. Omezení telefonování bylo ze strany zařízení zdůvodněno úmyslem chránit dítě, aby odloučení od rodiče zvládalo co nejlépe. Tento přístup zařízení není možné tolerovat.

Zařízení tímto postupem významně zasahuje do práva dítěte na styk s rodičem, ten může být omezen pouze rozhodnutím soudu v krajních případech, kdy kontakt s rodičem je pro dítě škodlivý, nebezpečný apod. Udržení, podpora a rozvoj vazby rodič (příbuzný) a dítě je zásadní a je zákonnou povinností zařízení ho umožnit, podporovat a rozvíjet. Zařízení musí současně respektovat práva vyplývající z rodičovské zodpovědnosti na udržování telefonického styku s dítětem.

Současně je zřejmé, že pracovníce v přímé péči neuměly s tímto emočním projevem dítěte pracovat, případně pokračovaly v zažitých postupech.

Výchovná péče pracovníc v přímé péči (dále též „tety“) musí být odborná. Je potřeba zapojit psychologa nebo jiného odborníka, který tety naučí, jak tyto situace zvládat, tj. co dělat, když dítě pláče, jak dítě připravit na telefonát a jeho ukončení, jakým způsobem odvést pozornost dítěte atd.

Opatření:

- 11) upustit od omezování v telefonickém kontaktu mezi dítětem a rodičem (případně dalšími příbuznými), pokud kontakt není zakázán soudem (bezodkladně),**
- 12) zajistit odbornou podporu (např. formou školení) pro pracovníce v přímé péči, aby věděly jak s dítětem v těchto situacích pracovat (průběžně),**
- 13) podporovat a rozvíjet kontakt dítěte s jeho příbuznými (průběžně).**

7. Ošacení

7.1 Erární oblečení

Prohlídkou úložných prostor v zařízení, rozhovorem s ředitelkou a pracovníci v přímé péči zaměstnanci Kanceláře zjistili, že děti se oblékají do erárního oblečení. Proti vzhledu a kvalitě erárního oblečení nelze nic namítat. Bylo čisté, kvalitní, pestrobarevné a pro všechny věkové kategorie z cílové skupiny zařízení. Věřím, že každé dítě by si z těchto zásob dokázalo vybrat.

Oblékání dětí zajišťovaly pracovníce v přímé péči. Ráno vybraly odpovídající počet triček, kalhot, spodního prádla dle velikosti dětí, některé děti si vybraly samy z toho, co teta přinesla.

Výběr oblečení považuji za součást projevu osobnosti dítěte. Zařízení má připomínat rodinné prostředí¹⁶. Pokud dítě nemá dostatek vlastního oblečení, je použito erární oblečení. Je však potřeba vyčlenit z erárního oblečení věci, které bude mít dítě po dobu pobytu za své vlastní (až z něho vyrostete, mohou ho „podědit“ menší děti stejně jako v rodině), případně s ním i ze zařízení odejde.

Opatření:

14) vyčlenit z erárního oblečení věci, které bude mít dítě po dobu pobytu za své vlastní (průběžně),

15) individualizovat oblečení vždy pro každé dítě (průběžně).

8. Trávení volného času

8.1 Začlenění dětí do širšího sociálního prostředí

Pozorováním činností v zařízení, studiem „kroniky“ zařízení, studiem standardů kvality zařízení, rozhovorem s pracovníci v přímé péči, učitelkou ve speciální třídě v Mateřské škole Trnová (dále jen „mateřská škola“) a vedoucí mateřské školy, zaměstnanci kanceláře zjistili, že jedním z mála kontaktů dětí ze zařízení se širším sociálním prostředím v rámci obce bylo navštěvování mateřské školy. Děti navštěvovaly mateřskou školu pouze dopoledne. Dítě E. navštěvovalo speciální třídu MŠ, která dle sdělení učitelky i pracovnice zařízení byla vytvořena prakticky jen pro děti ze zařízení a Dětského domova Trnová (dále jen „dětský domov“). Kapacita speciální třídy byla 8 dětí, z toho 1 dítě bylo ze zařízení a 7 z dětského domova. Zaměstnanci kanceláře nezjistili, že by děti ze zařízení navštěvovaly volnočasové aktivity mimo zařízení v rámci obce nebo mimo ni.

Dle sdělení ředitelky je velká část volnočasových aktivit (mimo každodenních vycházek) společná pro DD i ZDVOP, často v rámci sponzorských aktivit, např. zájezdy k moři apod. Začlenění do širší komunity obce komplikuje také zažitý přístup personálu, včetně „zdravotnického“ úboru pracovníků v přímé péči, který vede ke zcela zbytečné stigmatizaci („dětí ze ZDVOP“).

Jsem si vědoma náročnosti začlenění dětí do širšího sociálního prostředí zejména v zařízení tohoto typu. Rovněž jsem si vědoma, že obec Trnová je malou obcí s počtem obyvatel do 1000, tudíž bude problém s dostupností služeb v obci a pohyb mimo obec je pro zařízení spojen s logistickými potížemi.

Zařízení však beze snahy o změnu, dle mého názoru, nevytváří příležitosti, aby děti umístěné v zařízení využívaly veřejně dostupných služeb (např. zájmové kroužky mimo

¹⁶ Příloha č. 3 k vyhlášce č.473/2012 Sb., o provedení některých ustanovení zákona o sociálně-právní ochraně dětí - Standardy kvality sociálně-právní ochrany dětí při poskytování sociálně-právní ochrany zařízeními pro děti vyžadující okamžitou pomoc, Kritérium 3a.

zařízení, zpřístupnit dětské hřiště zařízení i dalším obyvatelům obce atd.) Řadový personál přejímá při nástupu dítěte zažité vzorce chování. Vedení je přesvědčeno o správnosti takového postupu.

Opatření:

- 16) přehodnotit zažité postupy a snažit se o začlenění dětí do širšího sociálního prostředí mimo zařízení (průběžně),**
- 17) zavést nošení civilního oblečení u pracovníků v přímé péči, a to jak v rámci zařízení, tak i mimo ně (bezodkladně).**

Pomoc dítěti a rodině

9. Multidisciplinární spolupráce

9.1 Psychologická péče

Dle ustanovení § 42a odst. 1) zákona o sociálně-právní ochraně dětí poskytuje ZDVOP odbornou péči mimo jiné i prostřednictvím psychologa.

Psycholog, který spolupracuje se zařízením, dochází do zařízení jednou za čtrnáct dní, nebo dle potřeby zařízení. První intervence probíhá po skončení adaptační doby, po třech až čtyřech týdnech.

Ze spisové dokumentace sourozenců E. a F. zaměstnanci Kanceláře zjistili, že první psychologická intervence proběhla cirká po 6 týdnech pobytu dětí v zařízení.

Soud umístil dítě K. do zařízení v roce 2013 z důvodu podezření týrání ze strany matky. Z dokumentace a z rozhovoru se sociální pracovníci zaměstnanci Kanceláře zjistili, že v průběhu dlouhodobého pobytu dítěte v roce 2015 byly u matky špatné podmínky. OSPOD navrhl, aby se dítě opětovně vrátilo do zařízení. Dítě se do zařízení vrátilo smutné, uzavřené a nemluvné, dle sdělení sociální pracovníce asi opětovně došlo k týrání. Dítě se dle jejího sdělení časem opět dostalo do „normálu“. Dítěti dle dokumentace nebyla poskytnuta žádná psychologická intervence ze strany zařízení. Poskytnutí odborné psychologické péče v tomto případě absentovalo.

Odborná péče zařízení nespočívá pouze v poskytnutí ubytování, stravy nebo výchovného režimu. Zařízení je určeno pro děti, které potřebují okamžitou pomoc a tato pomoc má být směřovaná i ke zvládnutí trápení, smutku, stresu a traumat, se kterými děti do zařízení přišly. Na to je ale třeba týmové spolupráce a odborný přístup. Proto je psychologická pomoc nezastupitelná, a to i přesto, že zařízení má cílovou skupinu zaměřenou na děti ve věku 1 až 6 let.

Samotnému zákonnému účelu zařízení přímo odporuje rovněž poskytnutí první psychologické intervence dítěti až po uplynutí adaptační lhůty. První kontakt psychologa s dítětem by měl být zajištěn neprodleně v rozmezí několika dnů po přijetí dítěte do zařízení.

Psycholog může rovněž formou odborného poradenství instruovat pracovníce v přímé péči, jak pracovat s dítětem v problematických situacích, např. kdy je dítě velice emočně rozrušeno po telefonátu s rodičem a pláče.

Informace od psychologa (již od vstupního vyšetření dítěte) a vyhodnocení potřeb dítěte by měly být taktéž součástí individuálního plánu dítěte. Důraz je potřeba klást i na předávání

informací směrem od psychologa k pracovníkům v přímé péči, jakým způsobem je potřeba s dítětem pracovat, na co klást důraz.

Opatření:

- 18) u dítěte se syndromem CAN (včetně pouhého podezření) zajistit krizovou intervenci bezprostředně po přijetí dítěte (průběžně),**
- 19) poskytovat dítěti odbornou péči prostřednictvím psychologa v průběhu celého pobytu dítěte v zařízení, první psychologickou intervenci zajistit neprodleně v rozmezí několika dnů po přijetí dítěte (průběžně),**
- 20) týmově spolupracovat se psychologem v rámci péče zařízení o dítě, předávat si vzájemně relevantní informace mezi pracovníci v přímé péči, sociální pracovníci a psychologem (průběžně),**
- 21) využívat pomoc psychologa v rámci přímé péče o dítě ke zvládnutí problematických situací (průběžně).**

9.2 Sociální pracovníce

V zařízení pracuje jedna sociální pracovníce v pracovním poměru v rozsahu úvazku 1,0. Z rozhovorů se sociální pracovnící a ředitelkou vyplynulo, že poskytuje sociální poradenství i pro Dětský domov Trnová.

Zařízení by mělo mít jednoho sociálního pracovníka v pracovním poměru v rozsahu úvazku 1,0 minimálně na každých 10 umístěných dětí¹⁷. Jenom samotné zařízení má kapacitu 20 dětí.

Není v možnostech sociální pracovníce, ač se svou prací snaží vykonávat řádně a pečlivě, zajistit řádné sociální poradenství v rozsahu požadovaném zákonem o sociálně-právní ochraně dětí¹⁸ pro všechny děti umístěné ve ZDVOP a jejich rodiče a vedle toho ještě poskytovat sociální poradenství v rámci Dětského domova Trnová. Aktuální pracovní vytíženost neumožňuje sociální pracovníci se detailněji zabírat prací s rodinou, její práce je omezena spíše na aktuální potřeby dětí a v rámci toho na základní komunikaci s OSPOD a příbuznými.

Opatření:

- 22) sociální pracovníci využívat pouze pro potřeby zařízení (bezodkladně),**

17 Příloha č. 3 k vyhlášce č. 473/2012 Sb., o provedení některých ustanovení zákona o sociálně-právní ochraně dětí - Standardy kvality sociálně-právní ochrany dětí při poskytování sociálně-právní ochrany zařízeními pro děti vyžadující okamžitou pomoc, Kritérium 6b.

18 § 42a odst. 1 písm. d), g) a h) zákona o sociálně-právní ochraně dětí

- 23) posílit pracovní pozici sociální pracovníce v zařízení dalším pracovním úvazkem v rozsahu 1,0 tak, aby na každých 10 dětí byla minimálně jedna sociální pracovníce (do 6 měsíců).**

10. Spolupráce ZDVOP s OSPOD

10.1 Individuální plán ochrany dítěte

Studiem spisové dokumentace a z rozhovoru se sociální pracovníci zaměstnanci kanceláře zjistili, že zařízení ve většině případů nemělo k dispozici od OSPOD individuální plán ochrany dítěte (dále jen „IPOD“). Zařízení nevyžadovalo ani neurgovalo dodání IPOD u dětí přijatých do zařízení. Zařízení si vypracovalo svůj vlastní individuální plán dítěte umístěného ve ZDVOP (dále jen „IPD“), který částečně kopíroval formulář IPOD.

OSPOD má zákonnou povinnost vypracovat IPOD¹⁹. IPOD představuje základní nástroj sociální práce s ohroženým dítětem a jeho rodinou²⁰. Jeho podkladem je kvalitní vyhodnocení situace rodiny a dítěte, kterou ale může provést pouze OSPOD, neboť pouze OSPOD má prostředky k tomu, aby získal relevantní informace. IPOD se vypracovává od počátku doby poskytování sociálně-právní ochrany, nejpozději do 1 měsíce od zařazení dítěte do evidence OSPOD²¹. Průběžně se vyhodnocuje.

Pokud IPOD není zpracován již v době přijetí dítěte do zařízení, stává se zařízení důležitou součástí informační sítě pro jeho náležité zpracování ze strany OSPOD a rovněž i jedním ze „spolupracovníků“ pro jeho efektivní naplňování.

Zařízení, jak jsem již uvedla, zpracovávalo IPD, čímž nahrazovalo absentující IPOD. Nebyla zajištěna jakákoliv provázanost těchto dvou dokumentů. IPD sestavovaný zařízením přitom měl z IPOD vycházet, aby zařízení bylo způsobilé náležitě plnit své povinnosti stanovené zákonem týkající se práce s rodinou dítěte²².

Všechny IPD vypracovala sociální pracovníce, která ale nebyla klíčovým pracovníkem žádného z dětí, tím byly pracovníce v přímé péči. Nebylo zřejmé zapojení pracovníků v přímé péči a psychologa do vypracování IPD, do jeho tvorby nebyli zapojeni ani rodiče a dítě, učitelky MŠ pouze zprostředkovaně přes pracovníce ZDVOP. Cíl i jednotlivé „kroky“ k naplnění IPD byly obecného rázu, bez bližšího vysvětlení (např. „Korekce a usměrňování nežádoucího chování“) a zároveň bez konkrétního časového rámce. IPD nezohledňovaly

19 § 10 odst. 3 písm. d) zákona o sociálně-právní ochraně dětí

20 § 10 odst. 3 písm. d) zákona o sociálně-právní ochraně dětí: IPOD vymezuje příčiny ohrožení dítěte, stanoví opatření k zajištění ochrany dítěte, k poskytnutí pomoci rodině ohroženého dítěte a k posílení funkcí rodiny a stanoví časový plán pro provádění těchto opatření, a to ve spolupráci s rodiči nebo jinou osobou odpovědnou za výchovu dítěte, dítětem a odborníky, kteří se podílejí na řešení problému dítěte a rodiny.

21 §10 odst. 5 písm. b)

22 § 42a odst. 1 písm. d), g) a h) zákona o sociálně-právní ochraně dětí

skutečné důvody umístění dítěte a v konkrétní věci ani výsledek případové konference (sourozenci A. a B.), scházel jim přesah na rodiče a poradenství směrem k nim. Individuální plány dítěte zařízení se tak jeví jako formální a obecné, nikoliv jako relevantní podklady pro práci zařízení s dítětem a jeho rodinou.

Opatření

- 24) vyžadovat IPOD od jednotlivých OSPOD a jejich pravidelné aktualizace a vyhodnocování (průběžně),**
- 25) v případě, že IPOD není v době přijetí dítěte do zařízení OSPOD zpracován, podílet se na jeho zpracování (průběžně),**
- 26) zapojit do tvorby IPD pracovníce v přímé péči, psychologa, rodiče a dítě, při jeho přípravě vycházet z IPOD (průběžně).**

10.2 Záznamy o komunikaci s OSPOD

Sociální pracovníce uvedla, že zaměstnanci OSPOD jsou její oči v terénu. Záznamy o komunikaci s OSPOD ve většině případů nevedla kvůli časové náročnosti. Přehled o aktuálních situacích dětí prokázala, bylo zřejmé, že komunikace s OSPOD probíhá.

V případě dlouhodobější absence sociální pracovníce není v důsledku tohoto přístupu zajištěna řádná kontinuita výkonu sociální práce v zařízení. Podstatné informace, které z této komunikace vyplynou, mají být součástí spisové dokumentace dítěte, aby bylo vždy možné na provedenou sociální práci navázat a efektivně v ní dále pokračovat.

Opatření:

- 27) vést záznamy o komunikaci s OSPOD alespoň o důležitých informacích (průběžně),**
- 28) v rámci zařízení si nastavit základní pravidla, které záznamy komunikace s OSPOD budou podléhat evidenci do dokumentace dítěte (do 1 měsíce).**

11. Pomoc rodině

11.1 Práce s rodinou a nácvik rodičovských dovedností

Z rozhovoru se sociální pracovnící a studiem spisové dokumentace zaměstnanci kanceláře zjistili, že práce zařízení s rodinou byla spíše nahodilá a spočívala v základním sociálním poradenství. Záznamy o práci s rodinou byly vedeny formou obecných konstatování (např. „podpora kontaktu dítěte s matkou“) bez vymezení jednoznačných úkolů a vyhodnocení jejich plnění. V případě potřeby sociální pracovníce předávala rodičům kontakty na podpůrné služby, již ale nesledovala jejich využití ze strany rodičů, respektive toto ponechala na OSPOD.

dítěte komunikovat, a činnost zařízení tak může mít zásadní vliv na řešení jeho situace. Nelze se spoléhat pouze na OSPOD, ani být aktivní pouze tehdy, kdy je OSPOD zcela nečinný. „Zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc je zařízením sociálně-právní ochrany, proto by sociální práce s dětmi a jejich rodinami měla být významnou součástí chodu zařízení. ... Rodině umístěného dítěte by zařízení mělo pomoci při vyřizování záležitostí týkajících se dítěte (např. pomoc se zajištěním sociálních dávek)”²³.

Nutno zdůraznit, že tento nedostatek přímo souvisí s pracovní vytížeností sociální pracovnice, která zajišťuje sociální poradenství pro zařízení o kapacitě 20 dětí a i pro Dětský domov Trnová. Personálním posílením této pozice by se mohla zlepšit práce zařízení s rodinami dětí.

Opatření:

- 29) systematicky pracovat s rodinou dítěte a poskytovat sociální poradenství rodičům (průběžně),**
- 30) iniciovat a svolávat případové konference za účasti rodičů i dítěte (s přihlédnutím k věku dítěte) a výsledky zapracovávat do IPD (průběžně),**
- 31) vytvořit databázi poskytovatelů sociálních služeb a navázat s nimi spolupráci (průběžně),**
- 32) zajišťovat nácvik rodičovských dovedností (průběžně),**
- 33) vést vypovídající záznamy v dokumentaci o práci s rodinou (průběžně).**

11.2 Podpora kontaktu se sourozenci

Studiem dokumentace dětí D. a S., a K., a následným rozhovorem s D. a C., zaměstnanci Kanceláře zjistili, že zařízení mělo dostatečné informace o sourozencích dětí, nekonalo však žádné kroky k tomu, aby děti s nimi navázaly a prohloubily kontakt.

Děti D. a C. měly tři další sourozence – dvě děvčata v péči matky, a mladšího bratra P., který byl v pěstounské péči u pěstounů v A. kraji. Přestože zařízení o této skutečnosti vědělo, nečinilo žádné kroky k navázání kontaktu mezi dětmi, jejich bratrem P. a pěstouny. Oba chlapci tak sice věděli o existenci bratra P., nikdy jej však neviděli, neměli k dispozici ani jeho fotografii. Navázání a podpora kontaktu se sourozenci nebyla zahrnuta v individuálních plánech dětí.

K. měla starší sestru I. umístěnou v dětském domově v B. kraji. Sestra I. napsala K. dopis. Na ten zařízení sice reagovalo, ale kontakt dále nikdo nerozvíjel.

²³ Macela, M., Hovorka, D., Křístek, A., Trubačová, K., Zárasová, Z. Zákon o sociálně-právní ochraně dětí. Komentář. Praha: Wolters Kluwer, a. s., 2015, 512-513 s.

Zařízení má povinnost dítě umístěné v zařízení podporovat ve vztazích s přirozeným sociálním prostředím, zejména podporovat navazování a rozvíjení kontaktů a sociálních vztahů s osobami dítěti příbuznými nebo blízkými²⁴.

Opatření:

- 34) systematicky podporovat kontakt dítěte i se sourozenci, kteří nejsou umístěni v zařízení (průběžně).**

²⁴ příloha č. 3 k vyhlášce č.473/2012 Sb., o provedení některých ustanovení zákona o sociálně-právní ochraně dětí - Standardy kvality sociálně-právní ochrany dětí při poskytování sociálně-právní ochrany zařízeními pro děti vyžadující okamžitou pomoc, Kritérium 5a

Prostředí

12. Ubytování

12.1 Soukromí dětí v prostorách zařízení

Děti byly v zařízení ubytované ve dvou samostatných jednotkách zvaných interně zařízením Delfínek a Broučci. Děti byly rozděleny na polovinu se zohledněním sourozeneckých skupin. Obě jednotky sestávaly z jídelny, koupelny vč. WC, prostoru pro hraní a lůžkové části.

Jídelny v obou jednotkách byly vybaveny několika malými stoly s dětskými stoličkami. Tety seděly při jídle u svého stolu, případně stály u dětí. Herny byly shodně vybavené velkým množstvím společných hraček. V obou koupelnách byly dětské toalety součástí koupelen (v jedné koupelně čtyři WC vedle sebe a ve druhé dvě), koupelny i WC byly otevřené.

Lůžkovou část u Broučků tvořila velká místnost, kde bylo 15 postelí. V Broučcích bylo v době návštěvy ubytováno pouze 8 dětí. Postele byly od sebe částečně vizuálně oddělené. V místnosti byly uskladněny i postýlky pro nejmenší děti se zábranami.

Lůžkovou část v Delfínku tvořily dva pokoje, jeden byl průchozí. V jednom bylo pět lůžek, ve druhém šest.

Velké skříně v obou lůžkových částech byly zaplněné erárním oblečením, pro jehož uskladnění byl využit snad každý úložný prostor v zařízení. Děti neměly k dispozici vlastní skříně, noční stolky, ani uzamykatelný prostor.

Prostory byly sice barevné, plné plyšových a jiných hraček, ale jednalo se spíše o prostředí mateřské školy, nikoliv o prostředí běžné domácnosti, které by zařízení mělo vytvářet.

Úprava prostor v zařízení neposkytovala dětem soukromí, které by jim poskytovat zařízení mělo. Děti neměly svůj osobní prostor, neměly zajištěno soukromí ani na toaletách, protože ty byly otevřené, což bylo nevhodné zejména pro starší děti.

Opatření:

35) stavební úpravou stávajících prostor snížit kapacitu pokojů, stavebně je rozdělit (do jednoho roku),

36) vytvořit soukromí na toaletách dětí (do 6 měsíců),

37) vyčlenit pro každé dítě jeho prostor ve skříni, kde bude mít k dispozici oblečení, které používá (do 3 měsíců).

12.2 Ukládání osobních věcí

Děti nemají žádný prostor pro ukládání svých osobních věcí vyjma otevřených poliček. Tento prostor by měl být uzavíratelný a uzamykatelný, aby starší děti měly možnost si osobní věci uzamknout.

Opatření:

38) zajistit dítěti uzamykatelný prostor pro ukládání jeho osobních věcí (do 6 měsíců).

13. Kuchyň

13.1 Stolování

Děti jedí samy za svými stolečky, tety na ně dohlížíjí, případně jim pomohou. Stolování tet a dětí je oddělené, tak to ale v běžné domácnosti není. V rodině se stoluje za jedním stolem.

Opatření:

39) zavést společné stolování pro děti a tety (do 3 měsíců).

Personál

14. Genderový poměr

Výchovnou a jinou odbornou péči zajišťují v zařízení pouze ženy, děti nemají žádný mužský vzor.

Opatření:

- 40) zaměstnat v přímé výchovné péči či na jinou odbornou pozici také muže (průběžně).**

Závěr

Zpráva z návštěvy zařízení je ve snaze o srozumitelnost poměrně dlouhá a obsahuje řadu zjištěných nedostatků. Níže bych některé závěry ráda zdůraznila.

Zařízení dbá na zájem dětí, přesto je slabou stránkou zařízení zajišťování sociálního poradenství rodičům dětí, komplexní práce s rodinou a nácvik rodičovských dovedností. Posílení pracovní pozice sociálního pracovníka o další pracovní poměr v rozsahu úvazku 1,0 může vést ke zlepšení. Na toto opatření navazuje zintenzivnění spolupráce s OSPOD a uvědomění si zákonných povinností zařízení v této oblasti.

Ve zprávě zdůrazňuji roli zařízení v systému péče o děti, která není jen výchovná a zařízení není pro děti pouhou ubytovnou s hernou. Děti mají mít v zařízení zabezpečenou odbornou psychologickou pomoc, aby na zvládání svých traumat nebyly samy. Zařízení psychologickou péči prakticky neposkytuje, částečně i s odkazem na cílovou věkovou skupinu zařízení. Tento přístup nemohu podporovat. Intenzivnější spolupráce s psychologem bude přínosem nejenom pro děti, ale i pro další pracovníky v zařízení.

Děti mají v zařízení najít bezpečné prostředí, které se co nejvíce přibližuje rodinnému. Součástí toho by měly být vhodné prostory. Zařízení bohužel, přes dosavadní snahu o zkrášlení prostor, působí příliš ústavně a neútně. Uvědomuji si, že k úpravě prostor bude potřeba nemalých finančních prostředků a jedná se o opatření, které se bude realizovat těžko a v delším časovém horizontu.

V neposlední řadě bych chtěla upozornit na dlouhodobé pobyty dětí v zařízení. Přestože se jedná spíše o nesprávnou praxi soudů a OSPOD, apeluji na zařízení, aby využívalo všech svých prostředků k tomu, aby děti byly v zařízení pouze po dobu, po kterou trvají důvody pro jejich umístění.

S ohledem na celkový přístup zařízení k dětem a samotné poslání zařízení věřím, že mé návrhy opatření vycházející z konkrétních zjištění budou pro zařízení výzvou, která posune zařízení o krok dál v poskytování sociálně-právní ochrany dětí.

Mgr. Anna Šabatová, Ph.D.
veřejná ochránkyně práv

Přehled opatření k nápravě

Bezodkladně	<ul style="list-style-type: none">• uvést vzor dohody do souladu se zákonem (opatření 3)• ukončit praxi zastupování dítěte v řízení o odkladu školní docházky a řízení o přijetí do mateřské/základní školy (opatření 6)• vnitřní řád dát do souladu se zákonem, odstranit vnitřní nesrovnalosti (opatření 9)• upustit od omezování v telefonickém kontaktu mezi dítětem a rodičem (případně dalšími příbuznými) pokud kontakt není zakázán soudem (opatření 11)• zavést nošení civilního oblečení u pracovníků v přímé péči, a to jak v rámci zařízení, tak i mimo ně (opatření 17)• sociální pracovníci využívat pouze pro potřeby zařízení (opatření 22)
Do 1 měsíce	<ul style="list-style-type: none">• v rámci zařízení si nastavit základní pravidla, které záznamy komunikace s OSPOD budou podléhat evidenci do dokumentace dítěte (opatření 28)
Do 3 měsíců	<ul style="list-style-type: none">• vyčlenit pro každé dítě jeho prostor ve skříni, kde bude mít k dispozici oblečení, které používá (opatření 37)• zavést společné stolování pro děti a tety (opatření 39)
Do 6 měsíců	<ul style="list-style-type: none">• posílit pracovní pozici sociální pracovníce v zařízení dalším pracovním úvazkem v rozsahu 1,0 tak, aby na každých 10 dětí byla minimálně jedna sociální pracovníce (opatření 23)• vytvořit soukromí na toaletách dětí (opatření 36)• zajistit dítěti uzamykatelný prostor pro ukládání jeho osobních věcí (opatření 38)
Do 1 roku	<ul style="list-style-type: none">• stavební úpravou stávajících prostor snížit kapacitu pokojů, stavebně je rozdělit (opatření 35)
Průběžně	<ul style="list-style-type: none">• důkladně ověřovat právní titul pro umístění každého dítěte (opatření 1)

- v případě, že hrozí absence právního titulu pro umístění dítěte v zařízení (např. z důvodu, že soud ještě nerozhodl o prodloužení předběžného opatření, nebo rozhodnutí nenabýlo právní moci) řešit s předstihem situaci s příslušným orgánem sociálně-právní ochrany dětí, případně soudem (např. formou podnětu k soudu, aby rozhodnutí vydal) nebo s rodiči dítěte (uzavření dohody) v opačném případě předat bezodkladně dítě rodičům (opatření 2)
- vyhodnocovat (ve spolupráci s OSPOD) zda trvají důvody pro umístění dítěte ve ZDVOP; v případě že důvody pominuly, podat podnět k příslušnému soudu na zrušení umístění dítěte ve ZDVOP dle ustanovení § 42a odst. 3 písm. b) bod 3 zákona o sociálně právní ochraně dětí (opatření 4)
- ponechat volbu vzdělávání včetně výběru mateřské školy a základní školy na zákonných zástupcích dětí (opatření 5)
- ponechávat dítěti jeho vlastní oblečení (opatření 7)
- u dítěte, které je v zařízení umístěno na základě žádosti OSPOD se souhlasem zákonného zástupce nebo dohody se zákonným zástupcem, nepodmiňovat povolení pobytu dítěte mimo zařízení souhlasem OSPOD (opatření 8)
- vydávat v případě zamítnutí pobytu dítěte mimo zařízení správní rozhodnutí, a umožnit tak žadateli se proti zamítavému rozhodnutí odvolat (opatření 10)
- zajistit odbornou podporu (např. formou školení) pro pracovníce v přímé péči, aby věděly jak s dítětem v těchto situacích pracovat (opatření 12)
- podporovat a rozvíjet kontakt dítěte s jeho příbuznými (opatření 13)
- vyčlenit z erárního oblečení věci, které bude mít dítě po dobu pobytu za své vlastní (opatření 14)
- individualizovat oblečení vždy pro každé dítě (opatření 15)
- přehodnotit zažité postupy a snažit se o začlenění dětí do širšího sociálního prostředí mimo zařízení (opatření 16)
- u dítěte se syndromem CAN (včetně pouhého podezření) zajistit krizovou intervenci bezprostředně po přijetí dítěte (opatření 18)
- poskytovat dítěti odbornou péči prostřednictvím psychologa v průběhu celého pobytu dítěte v zařízení, první psychologickou

intervenci zajistit neprodleně v rozmezí několika dnů po přijetí dítěte (opatření 19)

- týmově spolupracovat se psychologem v rámci péče zařízení o dítě, předávat si vzájemně relevantní informace mezi pracovníci v přímé péči, sociální pracovníci a psychologem (opatření 20)
- využívat pomoc psychologa v rámci přímé péče o dítě ke zvládnání problematických situací (opatření 21)
- vyžadovat IPOD od jednotlivých OSPOD a jejich pravidelné aktualizace a vyhodnocování (opatření 24)
- v případě, že IPOD není v době přijetí dítěte do zařízení OSPOD zpracován, podílet se na jeho zpracování (opatření 25)
- zapojit do tvorby IPD pracovníce v přímé péči, psychologa, rodiče a dítě, při jeho přípravě vycházet z IPOD (opatření 26)
- vést záznamy o komunikaci s OSPOD alespoň o důležitých informacích (opatření 27)
- systematicky pracovat s rodinou dítěte a poskytovat sociální poradenství rodičům (opatření 29)
- iniciovat a svolávat případové konference za účasti rodičů i dítěte (s přihlédnutím k věku dítěte) a výsledky zapracovávat do IPD (opatření 30)
- vytvořit databázi poskytovatelů sociálních služeb a navázat s nimi spolupráci (opatření 31)
- zajišťovat nácvik rodičovských dovedností (opatření 32)
- vést vypovídající záznamy v dokumentaci o práci s rodinou (opatření 33)
- systematicky podporovat kontakt dítěte i se sourozenci, kteří nejsou umístěni v zařízení (opatření 34)
- zaměstnat v přímé výchovné péči či na jinou odbornou pozici také muže (opatření 40)